

to motivate students to learn English in an online learning environment; the formation of students' intrinsic interest in mastering the English language; ensuring close interaction between the students and the teacher. The prospect of further research is seen in the study of tendencies in the development of learning foreign languages for Professional Purposes in online mode by students of technical specialties in the context of the Covid-19 pandemic.

Key words: motivation, English for Professional Purposes, students of technical specialties, ICT, communicative approach, online learning mode.

УДК 374.7/364.2

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.04>

Букач М. М.

ОСВІТА ЛЮДЕЙ ПОВАЖНОГО ВІКУ ЯК НАДВАЖЛИВА ОСВІТЯНСЬКА ПРОБЛЕМА

Стаття присвячена проблемі створення в системі освіти напряму, який опікуватиметься освітою людей поважного віку. Спираючись на реалії демографічної та соціальної ситуації в країні, а саме: зростання міграційних процесів, зменшення кількості працездатного населення і водночас збільшення кількості людей пенсійного віку, автор обґрунтовує необхідність розбудови освітньої підструктури для людей поважного віку.

Наголошується на необхідності розгляду цієї проблеми в суто освітянській парадигмі, адже посилаючись на те, що освітою людей поважного віку мають займатися територіальні центри соціальної допомоги, впроваджуючи таку форму соціально-освітньої послуги, як університет третього віку, система освіти самоусунулася від вирішення важливої для країни проблеми.

Підтримуючи загалом таку форму роботи, як університет третього віку, автор наголошує на необхідності вивчення та узагальнення набутого практичного досвіду цими організаціями, які створені та діють на волонтерських засадах при бібліотеках, університетах, територіальних центрах соціальної допомоги, церковних установах тощо, і потребують створення єдиного координуючого центру, який здатен корегувати і спрямовувати означену діяльність.

У статті порушується питання освітянської структури, яка, маючи структурні підрозділи в громадах, здатна за умов належної державної підтримки підняти цей пласт роботи на належний рівень у науковому, організаційному, методичному планах.

Акцентовано на конкретних першочергових завданнях, які мають вирішити освітяни, і це насамперед зміна психології суспільства й самих людей поважного віку щодо виходу на пенсію, тобто слід змінити стереотипне сприйняття старості, яке склалося в суспільстві.

У дослідженні були використані теоретичні методи аналізу, синтезу, аналогії, а також емпіричні методи спостереження та вивчення продуктів діяльності. Отримані результати вказують на необхідність більш ретельного розгляду проблеми освіти людей поважного віку в освітянській сфері. Проведена робота дає підстави стверджувати належність ставлення в суспільстві до людини поважного віку як до соціальної цінності та наявність у країні можливостей подальшого розвитку соціальної активності згаданої категорії населення.

Ключові слова: людина поважного віку, системи освіти для людей поважного віку, університети третього віку, стереотипи старості, позитивні риси пенсійного віку.

Розпочинаючи реформування освітньої системи, ми поставили амбітні завдання, зорієнтовані на провідні європейські країни – це дуже непросте справа, бо вона стосується не лише освіти конкретного громадянина, але й сутності самої держави. Ми прагнемо сповідувати європейські чесноти, де людина є найвищою цінністю, але якщо подивитися на соціально-освітній стан наших пенсіонерів, то складно уявити цих людей найвищою цінністю. Якщо людина поважного віку в нашій країні є найвищою цінністю, то чому вона позбавлена прав і можливостей для поповнення освітнього рівня і продовження активної соціальної діяльності? Чому в процесі реформування системи освіти **22 % населення країни [5] випали з поля зору міністерства освіти і науки України?** (за прогнозами науковців, до 2050 року кількість таких людей збільшиться до 33 %) Як не прикро, але ми маємо наголосити, що в Україні питання освіти людей поважного віку розглядається лише в теоретичній площині. Наразі демографічна ситуація в країні вимагає пришвидшення темпів вирішення цього питання та конкретизації напрямів перебудови освітньої системи, особливо в плані її соціального спрямування.

Аналіз останніх досліджень щодо розбудови системи освіти для людей поважного віку вказує на певну активізацію інтересу до цієї проблеми з боку науковців, про що свідчать роботи таких вчених, як: О. В. Аніщенко [1], Н. М. Дем'яненко [4], О. Г. Коваленко [7], [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=REF&P21DBN=REF&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E\\$](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=REF&P21DBN=REF&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E$) Ю. О. Лисенко [9], О. О. Сандецька [15].

Слід також відзначити увагу науковців до вивчення досвіду організації освіти людей похилого віку за кордоном, на що звертається увага в роботах Л. В. Ведернікової [2], В. Д. Давидової [3], А. Мушинські [10], О. І. Огієнко [12], Н. І. Чаграк [16].

Але водночас ми маємо констатувати, що залишається невирішеною ціла низка питань, зокрема: місце освіти людей поважного віку в освітній системі країни; формування освітньої структури, здатної вирішити питання освіти цієї категорії населення; недостатньо уваги приділяється соціально-етичним аспектам в організації освітньої роботи, а також обмаль матеріалів стосовно вітчизняного практичного досвіду з організації освітньої роботи з людьми поважного віку. З огляду на викладене вище, **мета статті** – акцентування на актуальності розбудови системи освіти для людей поважного віку, зважаючи не лише на реалії демографічної та соціальної ситуації в країні, але й на потребу надання цій проблемі суто освітянського спрямування.

Щоб відповісти на питання, **чому вирішення проблеми освіти людей поважного віку є важливим для країни**, ми маємо спочатку звернути увагу на соціально-демографічний аспект. Щоб зрозуміти нашу стурбованість, давайте подивимося на діаграму змін у віковій структурі населення України, які відбулися за останні сто двадцять років (Мал. 1).

Рис. 1. Зміни у віковій структурі населення України

Як бачимо, якщо у **1900 році** у віковій структурі населення України людей поважного віку (60 і більше років) було 3 %, працездатного населення (від 16 до 59 років) – 57 %, а дітей (віком від 0 до 15 років) – 40 %; то у **2010 році** людей поважного віку (60 і більше років) – 20,7 %, тобто кількість пенсіонерів збільшилася у сім разів, кількість працездатного населення (від 16 до 59 років) – 65,2 % (відбулося збільшення її на 12,1 %), але дітей віком від 0 до 15 р. – 14,2 %, тобто народжуваність зменшилася майже у три рази. Про що говорять наведені цифри: по-перше, якщо у 1900 році один пенсіонер співвідносився до 19 працюючих, то у 2010 році – вже один пенсіонер співвідносився до трьох працюючих. Ось наскільки зросло навантаження на працюючу групу населення. По-друге, цифра 14,2 % у групі “діти” вказує, що в майбутньому нас чекає досить стрімке зменшення працюючого населення, тому що відсутня належна підтримка з боку підростаючого покоління, а отже, навантаження на працюючих ще збільшиться. Діаграма 2015 року підтверджує висловлене, а саме, подальше збільшення кількості людей поважного віку до 21,8 % і початок процесу зменшення кількості працездатного населення до 62,3 % [5].

Слід зазначити, що означені процеси відбуваються на тлі зменшення загальної чисельності населення України. За прогнозами науковців, на 2050 рік у країні проживатимуть, “найбільш імовірно, 29,2–30,6 млн”. [13]. А якщо, врахувати **зростання тривалості життя в останні десятиріччя, а отже**, й те, що “...в нашій країні значна більшість людей поважного віку представлена “молодими старими” (віком від 60 до 74 років) – вони становлять понад 70 % всіх осіб, старших за 60 років. Та у перспективі слід очікувати підвищення частки старших вікових груп у складі самого літнього населення [8]

Як показують розрахунки, виконані за оновленою версією комплексного демографічного прогнозу України на період до 2050 року, “...найвищі темпи зростання частки літніх контингентів населення очікуються в 2015–2020 та у першій половині 2040-х років, а найвищі рівні старіння будуть досягнуті у 2050-х роках” [8].

Якщо наведені вище данні демографічного розвитку представити графічно, то ми отримуємо можливість більш наочно спостерігати тенденції подальшого розвитку кожної вікової групи.

Як бачимо, з 2010 року кількість працездатного населення в Україні почала стрімко зменшуватися, а група “люди поважного віку” збільшилася і вже перевищила групу “діти”. Якщо до цього додати міграцію молоді за кордон, то ми бачимо, яка непроста ситуація загрожує країні: як нестача працездатного населення, так і депопуляція. Отже, демографічна ситуація в Україні складається в перспективі досить непростою, і ми маємо шукати відповіді на низку гострих питань, а саме: як забезпечити економічну сферу додатковими кваліфікованими кадрами, як підтримати соціально-психологічний клімат в суспільстві, де за прогнозом 33 % населення не буде забезпечене соціально-корисною діяльністю, як, нарешті, забезпечити цих пенсіонерів

пристойними пенсіями тощо. Значну частину цих соціально-економічних питань неможливо вирішити без активного залучення освітянської сфери.

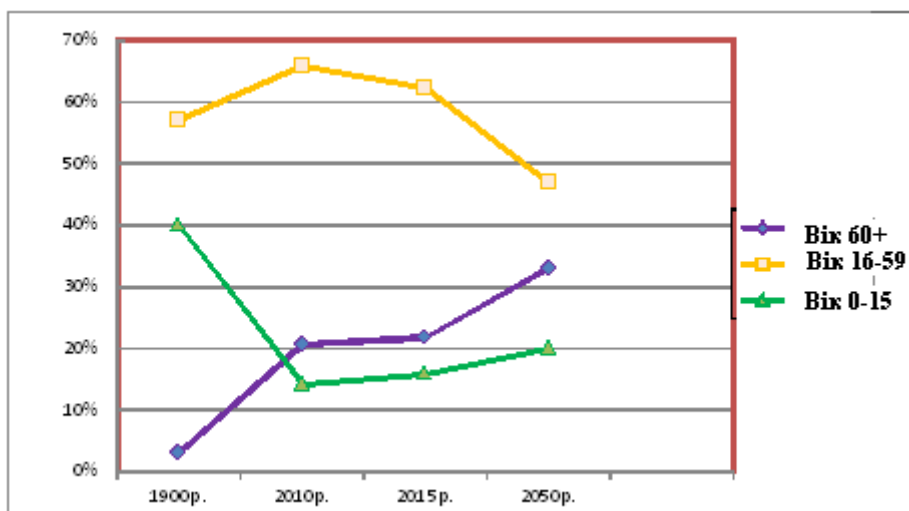

Рис. 2. Прогноз змін у віковій структурі населення України до 2050 року

Давайте подивимося, чи готова наша освітня система до сучасних викликів, до впровадження нового бачення й перебудови суспільної думки стосовно літніх людей та пенсійного віку, створення нових структур для роботи з цією категорією населення, розробки та впровадження форм і технологій роботи з людьми поважного віку тощо. Розпочнемо з самої системи освіти, яка зараз активно реформується. Отже, **що зроблено в освітній галузі для пенсіонерів** України? Якщо ми подивимося на вітчизняну систему освіти, то не вдаючись у деталі, побачимо таку картину (Мал. 3).

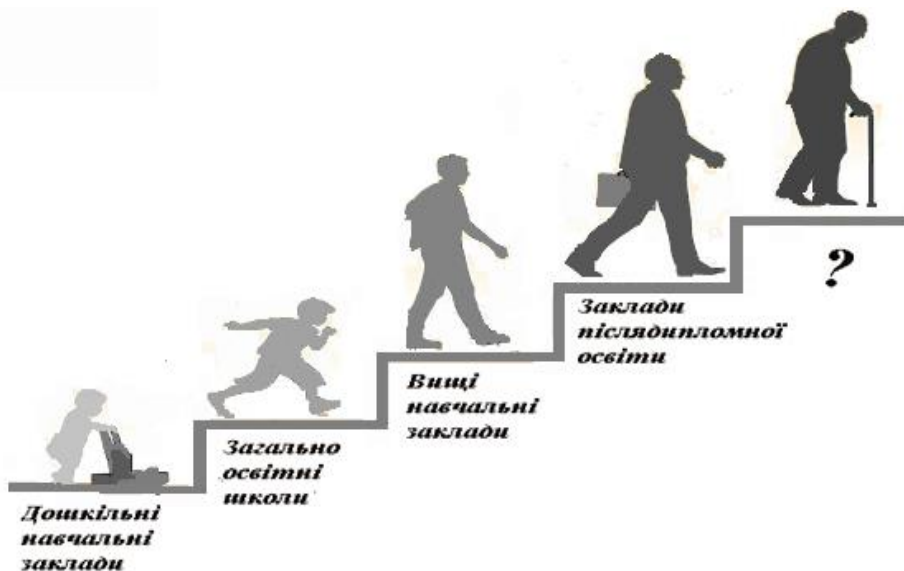

Рис. 3. Навчальні заклади, які надають освітні послуги різним віковим групам

Для дітей віком від трьох до шести років діє система дошкільних навчальних закладів, діти віком від шести до п'ятнадцяти років навчаються у загальноосвітніх школах, молодь має змогу навчатися у коледжах та університетах, людям працездатного віку надана можливість набувати нових знань в інститутах післядипломної освіти. А що в країні зроблено для людей поважного віку? Таке питання неодноразово задавалося чиновникам від освіти. Більшість з них погоджувалися, що нічого подібного до європейської системи в наших освітніх структурах немає. Деякі, правда, посилалися на департаменти праці та соціального захисту, мовляв, пенсіонери – це не наша категорія населення, а соціальних працівників, і там існують університети третього віку (далі – УТВ) саме для пенсіонерів. Це дуже гарна “відмовка” для тих, хто не знайомий з особливостями роботи цих УТВ у системі соціального захисту, підходяща для того, щоб відвести систему освіти від вирішення нагальних питань. Дійсно, у територіальних центрах соціальної допомоги є такі структури, як УТВ, у яких імітують організацію навчального процесу. Чому імітують?

– По-перше, у цих закладах відсутні педагогічні кадри, аудиторії, спортивні, актові зали, комп’ютерні класи тощо, необхідні для якісного проведення навчального процесу;

– По-друге, згідно з чинним законодавством, у територіальних центрах соціальної допомоги можуть отримувати соціально-освітню послугу УТВ лише одинокі пенсіонери та ті, у кого доходи нижчі за прожитковий мінімум. Тому більша частина пенсіонерів просто обмежена законодавчо і не має можливості отримувати цю послугу;

– По-третє, територіальні центри соціальної допомоги спрямовані не на розвиток активної життєвої позиції, а на підтримку і допомогу тим, у кого скрутне становище.

Дослідження, яке проводилося на базі як Освітнього центру “Університет третього віку” (далі – ОЦ УТВ), який був організований педагогами-волонтерами, так і на базі УТВ територіальних центрів соціальної допомоги м. Миколаєва, дали неочікувані результати: після комп’ютерної обробки анкет, у яких досліджувався психічний стан пенсіонерів, було отримано графік результатів, на якому в одній частині досліджуваних (слухачі ОЦ УТВ) була відображена висока активність і прагнення до життя, а в другій (клієнти УТВ територіальних центрів соціального захисту) превалювала спрямованість на отримання соціальної допомоги, пасивність і спрямованість на смерть. З огляду на викладене вище, вважаємо за потрібне, по-перше, наголосити на затребуваності серед людей поважного віку такої соціально-освітньої послуги, як “університет третього віку”, по-друге, акцентувати на тому, що цією соціально-освітньою діяльністю мають опікуватися освітяни, тобто ті люди, які знають і вміють організувати навчальний процес. А звідси виникає ще одне питання: **яка освітянська структура здатна підняти на належний рівень** в організаційному, методичному плані цей пласт роботи? Можливі різні варіанти – від створення нових спеціалізованих структур (але це додаткове економічне навантаження на бюджет), до активного залучення до цієї роботи вищих навчальних закладів (але в них відсутні структурні підрозділи в громадах). Зважаючи на наведене, за нашим переконанням, цей сектор освітянської роботи можуть підняти інститути вдосконалення вчителів:

– По-перше, ці заклади забезпечені педагогічними кадрами; з різних напрямів освітньої діяльності;

– По-друге, вони мають аудиторний фонд, комп’ютерні класи, бібліотеки та фахівців з методичного забезпечення навчального процесу;

– По-третє, налагоджені тісні зв’язки з освітянами громад, що надає можливість як організувати структури УТВ в громадах, так і підтримувати їх методично, створивши на своїй базі відповідні центри. Безумовно, ці пропозиції потребують подальшого обговорення, уточнення, але одне чітко простежується – освітяни не можуть стояти осторонь від вирішення проблем освіти людей поважного віку. Мабуть настав час, коли доцільно запустити експериментальні проекти з освіти людей поважного віку в певних областях, адже якщо за прогнозами науковців ми очікуємо у 2050 році 33 % пенсіонерів від загальної кількості населення по всій країні, то слід сказати, що в деяких південних регіонах ми вже майже досягли цього показника. А отже, доцільно тут не лише теоретично, а й на практиці подивитися, як краще організувати роботу з цією категорією населення, перевірити форми та технології, щоб надалі поширити отриманий досвід на інші регіони.

Слід зазначити, що особливістю функціонування УТВ в Україні є те, що вони й далі продовжують функціонувати завдяки волонтерам і небайдужим людям, без підтримки з боку держави. Такий стан речей не міг не позначитися на **темпах впровадження освітніх програм для людей поважного віку** на теренах України. Сьогодні ми маємо констатувати, що питання знаходиться на паузі, на це вказує й той факт, що закон про освіту дорослих більше чотирьох років затримується в кабінетах чиновників. Нам це пояснюють частіше за все нестачею коштів у державі. Відсутність коштів – це, безумовно, серйозний аргумент, але ми маємо наголосити, що громадські організації без будь-яких матеріальних ресурсів, на волонтерських засадах організують освітню роботу серед пенсіонерів і досягають гарних результатів. Як приклад наведемо роботу “Освітнього центру “Університет третього віку” м. Миколаєва, який протягом 10 років на волонтерських засадах працював із людьми поважного віку, розвиваючи такі напрями роботи, як інформаційні технології, українська, німецька, англійська мови, фізична культура (аеробіка, настільний теніс, шахи, шашки, дартс, пітанк), хореографія, хорове мистецтво, історико-краєзнавство. Слід наголосити, що в ОЦ УТВ не лише навчали пенсіонерів, але й брали активну участь у міжнародних фестивалях для людей поважного віку, щоб показати свої досягнення. На фестивалі в Хорватії “Life is beautiful” 2019 команда з України вкотре стала переможцем фестивалю, і **представник президента Хорватії вручив ОЦ УТВ спеціальний кубок.**

Напис на ньому вказує, що цей кубок вручений за значний внесок у розвиток фестивального руху на теренах України та Європи. **Це визнання того, що ми можемо надавати якісні освітні послуги для людей поважного віку, які не гірші за європейські.**

Слід наголосити, що зараз в Україні продовжують успішно функціонувати УТВ, організовані волонтерами у Білій Церкві, Полтаві, Славутичі, Житомирі, Львові тощо, які діють при бібліотеках, університетах, територіальних центрах соціальної допомоги, церковних установах. Тут, на жаль, відсутній єдиний центр, який би корегував і спрямовував цю діяльність, але кожна з цих організацій має свої цікаві здобутки щодо організації та форм роботи з людьми поважного віку. Отож, мабуть, є потреба узагальнити кращі практичні здобутки, а не обмежуватися лише теоретичними наробками.

Безумовно, без підтримки держави, зокрема фінансової, дуже складно організувати та впроваджувати таку освітню діяльність, але ми зуміли це зробити. Тому висловлювання про політичну ситуацію в країні

та нестачу коштів – це ніщо інше, як виправдовування власної бездіяльності. Нам здається, що найбільший дефіцит, який не дає нам змоги якісно розбудувати систему освіти для людей поважного віку – це байдужість, нестача любові і поваги до наших батьків, які ми прикриваємо розмовами про завантаженість, нестачу коштів і тому подібними аргументами. Такого висновку ми доходимо на основі практичної роботи з людьми поважного віку та отриманих результатів, які визнані європейцями. Ми маємо нарешті показати не на словах, а в конкретних справах, що людина в нашій країні є найвищою цінністю.

Громадській організації «Університет третього віку» Миколаїв, Україна, за значний внесок у розвиток фестивального руху на теренах України і Європи

Рис. 4. Кубок, вручений на міжнародному фестивалі в Хорватії “Life is beautiful” 2019, громадської організації “Університет третього віку” м. Миколаїв за значний внесок у розвиток фестивального руху на теренах України і Європи

Одне із завдань, яке освітяни мають насамперед вирішити – це зміна психології суспільства, зокрема й самих людей поважного віку, щодо виходу на пенсію. Адже в українській спільноті склалося **стереотипне сприйняття старості** з темним забарвленням, із негативним сприйняттям цього періоду життя. Поважний вік у свідомості людей найчастіше асоціюється з постарілим тілом, ослабленими пам'яттю й увагою, неміччю, депресивними станами, неохайністю тощо. Ми, освітяни, маємо змінити ці стереотипи, адже важливо наголошувати, що будь-який період – дитинство, юність, молодість, зрілість, старість – по-своєму прекрасний, цікавий і унікальний. І в “осіннього” золотого віку є свої переваги, слід лише робити акцент саме на **позитивних рисах цього періоду, а саме:** філософському ставленні до оточуючого світу, глибокому усвідомленні загальнолюдських цінностей, раціональності використання фізичного потенціалу, прагненні допомогти й поділитися накопиченим досвідом, зорієнтованості на практичні сторони життя, вміння приймати зважені рішення і так далі. Наше завдання – навчити суспільство старіти, щоб змінити ставлення до людей поважного віку. Люди старшого віку – це значний потенціал, який може бути використаний для подальшого вдосконалення і розвитку країни. І тут, мабуть, слід звернути увагу на Європу, де це питання частково вирішують через залучення до роботи пенсіонерів, пропонуючи їм гнучкий графік роботи. Так цим людям надається можливість пройти певний курс навчання, але вони не потребують ґрунтового пере-навчання, бо мають багатий практичний досвід. Так, цим людям непросто відпрацювати повний робочий день, але вони без надзвичайних зусиль можуть відпрацювати 4–6 годин. Як показала практика, залучення людей поважного віку до роботи покращує їхній психологічний стан, адже вони отримують додаткові кошти й не відчують, що перебувають на утриманні рідних, крім того, це позитивно впливає на їхню соціальну активність, на соціальне здоров'я суспільства, що дає змогу більш ефективно використовувати потенційні можливості. Якщо саме з цієї точки зору ми будемо розглядати наших пенсіонерів, то це буде ще один крок до зміни старих стереотипів, який дасть можливість усвідомити, що люди поважного віку мають важливу соціальну цінність, як носії досвіду – соціального, життєвого, побутового, наукового, професійного тощо.

Продовжуючи розмову про зміну стереотипів, ми маємо наголосити на ще одному етичному моменті. Річ у тім, що у 2017 році на всеукраїнській науково-практичній конференції “Теоретичні та практичні засади соціалізації людей похилого віку” розгорнулася полеміка щодо термінології стосовно цієї вікової групи. Пропонувалися різні варіанти: літній, похилий, старий чи поважний. І хоча в нормативних документах, у каталогах бібліотек, у соціальних службах тощо щодо літніх людей використовується термін “людина похилого віку”, проте в процесі обговорення на конференції науковці і практики дійшли спільного висновку, що в сучасних умовах стосовно людей енергійних, які прагнуть навчатися і вести активний спосіб життя, термінологія “людина похилого віку” є недоречною, адже вона зосереджує увагу на негативному сприйнятті старої людини та спрямована на відсторонення її від активного соціального життя. Наразі учасники

конференції дійшли згоди, що етичним і коректним для загального застосування є термін “людина поважного віку”, в якому простежується виявлення особливої поваги до літньої людини, яка прожила довгі літа, відповідно, має досвід, інтелект і наділена мудрістю років [14, с. 9].

Висновки. З огляду на цю непросту соціально-демографічну ситуацію, вважаємо:

– освітяни мають допомогти державі у створенні умов для того, щоб людина поважного віку отримала можливість вести активний спосіб життя. Неприпустимо, щоб **22 % населення** (за прогнозами науковців, до 2050 року ця кількість збільшиться до 33 %) **випали з поля зору Міністерства освіти і науки України**. Люди поважного віку – це значний потенціал, який має бути використаний для подальшого вдосконалення і розвитку країни;

– завдання освітян – навчити суспільство позитивного ставлення до старості, а отже, змінювати старі стереотипи, наголошуючи, що будь-який період життя по-своєму прекрасний, цікавий і унікальний;

– робота волонтерських організацій довела затребуваність серед людей поважного віку такої соціально-освітньої послуги, як “університет третього віку”, що переконливо вказує на те, що на часі створення в країні освітньої системи, подібної до європейської, яка б охоплювала кожную громаду, з використанням різних форм неформальної освіти для пенсіонерів;

Незмінною закономірністю життя є те, що колись усі ми станемо пенсіонерами, а отже, розбудовуючи сьогодні систему освіти для наших дідуся, бабусь, батьків і матерів, ми створюємо в перспективі умови для власного комфортного соціального середовища в країні й можливостей продовження активного способу життя в поважному віці.

Використана література:

1. Аніщенко О. В. Реалії і перспективи розвитку освіти людей третього віку в Україні. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи* : зб. наук. пр. 2013. Вип. 6. С. 29–34.
2. Ведерникова Л. В. Обучение взрослых в системе непрерывного образования во Франции : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Одеса, 1992. 168 с.
3. Давидова В. Д. Неформальна освіта дорослих у навчальних гуртках Швеції : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2008. 211 с.
4. Дем'яненко Н. Трансформація концепції освіти дорослих у другій половині XX – на початку XXI ст. *Вища освіта України*. 2011. № 2. С. 59–65.
5. Загальна характеристика статеві-вікового складу населення України на 1 січня 2015 року. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2015/dem_zag_0115.pdf (дата звернення: 18.09.2021).
6. Карпінська О. М. Постакеологічні ресурси особистості похилого віку : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07. Одеса, 2017. 20 с.
7. Коваленко О. Г. Самотність та потреба у спілкуванні в осіб похилого віку. *Наука і освіта*. 2012. № 6. С. 94–98.
8. Лібанова Е., Курило І. Що очікувати українцям до 2050 року? URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/sho-ochikuvati-ukraїнcям-do-2050-roku/> (дата звернення: 18.09.2021).
9. Лисенко Ю. О. Мистецька освіта дорослих і людей похилого віку: досвід, проблеми та перспективи. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2016. Вип. 3. С. 165–177.
10. Мушинські А. Організаційно-педагогічні умови професійного навчання у центрах неперервної освіти Польщі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка, 2004. 230 с.
11. Неформальна освіта людей поважного віку. / М. М. Букач та ін. ; за ред. М. М. Букача. Одеса, 2020. 440 с.
12. Огієнко О. І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах (друга половина XX століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 2009. 44 с.
13. Пирожков С. І., Шербов С. Я., Шевчук П. Є. Україна 2050: перспективи демографічного розвитку. URL: https://ukrstat.org/Noviny/new2006/zmist_novin/demogr/tozvh.htm (дата звернення: 08.08.2021).
14. *Поважний вік: життя прекрасне* / за ред. О. Рассказовой. Львів : Львівська міська рада, 2017. 56 с.
15. Сандецька О. Освіта людей похилого віку як перспективний напрям освіти дорослих. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки*. 2012. Вип. 107(2). С. 127–132.
16. Чаграк Н. І. Освіта людей похилого віку у США (1962–2015 рр.). Івано-Франківськ : Кушнір Г. М., 2019. 383 с.

References:

1. Anishchenko O. V. (2013) Realities and development prospects of education of the elderly in Ukraine. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy* [Realities and development prospects of education of the elderly in Ukraine] zb. nauk. Pr. Vyp. 6. S. 29–34 [in Ukrainian]
2. Vedernykova L. V. (1992) Obuchenye vzroslykh v systeme nepreryvnogo obrazovaniya vo Frantsyy [Adult education in the system of continuing education in France] Odesa, Odesskyj 'tehnolog'cheskyj' y'n-t py'shhevoj promyshlennosty' y'm. M. V. Lomonosova 168 s. [in Russian]
3. Davydova V. D. (2008) Neformalna osvita doroslykh u navchalnykh hurtkakh Shvetsii [Non-formal adult education in educational circles of Sweden] Kyiv, Ky'yiv's'kyj' nacional'nyj' un-t im. Tarasa Shevchenka. 211 s. [in Ukrainian]
4. Demianenko N. (2011) Transformatsiia kontseptsii osvity doroslykh u druhii polovyni XX – na pochatku XXI st. [Transformation of the concept of adult education in the second half of XX – early XXI century] *Vyshcha osvita Ukrainy*. № 2. S. 59–65. [in Ukrainian]
5. Zahalna kharakterystyka statevo-vikovooho skladu naseleння Ukrainy na 1 sichnia 2015 roku [General characteristics of the sex and age composition of the population of Ukraine on January 1, 2015] URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2015/dem_zag_0115.pdf (data zvernennia: 18.09.2021).

6. Karpinska O. M. (2017) Postakmeolohichni resursy osobystosti pokhyloho viku [Post-meteorological resources of the elderly person]. Odesa, Odes'kyj nacional'nyj universytet im. I. I. Mechnikova. 20 s. [in Ukrainian]
7. Kovalenko O. H. (2012) Samotnist ta potreba u spilkuvanni v osib pokhyloho viku. [Loneliness and the need for communication in the elderly] Nauka i osvita. № 6. S. 94–98. [in Ukrainian]
8. Libanova E., Kurylo I. Shcho ochikuvaty ukraintsiam do 2050 roku? [What can Ukrainians expect by 2050?] URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/sho-ochikuvati-ukrayincyam-do-2050-roku/> (data zvernennia: 18.09.2021).
9. Lysenko Yu. O. (2016) Mystetska osvita doroslykh i liudei pokhyloho viku: dosvid, problemy ta perspektyvy. [Art education of adults and the elderly: experience, problems and prospects] Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly. Vyp. 3. S. 165–177. [in Ukrainian]
10. Mushynski A. (2004) Orhanizatsiino-pedahohichni umovy profesiinoho navchannia u tsentrakh neperervnoi osvity Polshchi: [Organizational and pedagogical conditions of vocational training in the centers of continuing education in Poland] Ternopil: Ternopil'skyi derzh. pedahohichniy un-t im. Volodymyra Hnatiuka. 230 s. [in Ukrainian]
11. Neformalna osvita liudei povazhnogo viku. [Non-formal education of people of respectable age] Odesa, 2020. 440 s. [in Ukrainian]
12. Ohienko O. I. (2009) Tendentsii rozvytku osvity doroslykh u skandinavskykh krainakh (druga polovyna dvadtsiate stolittia): [Tendencies of development of adult education in the Scandinavian countries (second half of the XX century)]. Kyiv: APN Ukrayiny, In-t ped. osvity i osvity doroslyx. 44 s. [in Ukrainian]
13. Pyrozhkov S. I., Shcherbov S. Ya., Shevchuk P. Ye. Ukraina 2050: perspektyvy demografichnoho rozvytku [Ukraine 2050: prospects for demographic development] URL: https://ukrstat.org/Noviny/new2006/zmist_novin/demogr/rozzv.htm (data zvernennia: 08.08.2021)
14. Povazhnyi vik: zhyttia prekrasne [Respectable age: beautiful life] Lviv: Lvivska miska rada, 2017. 56 s. [in Ukrainian]
15. Sandetska O. (2012) Osvita liudei pokhyloho viku yak perspektyvnyi napriam osvity doroslykh. [Education of the elderly as a promising area of adult education] Kirovohrad: Naukovi zapysky [Kirovohrad'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka]. Ser. : Pedahohichni nauky. Vyp. 107(2). S. 127–132. [in Ukrainian]
16. Chahrak N. I. (2019) Osvita liudei pokhyloho viku u SShA (1962–2015 rr.) [Education of the elderly in the United States (1962–2015)] Ivano-Frankivsk : Kushnir H. M., 383 s. [in Ukrainian]

Bukach M. M. Education of elderly people as an essential educational problem

The article is devoted to the problem of creating a direction in the education system that will take care of the education of elderly people. Based on the realities of the demographic and social situation in the country, namely, the growth of migration processes, reducing the working population, and at the same time, increasing the number of people of retirement age, the author justifies the need to develop an educational substructure for the elderly.

The need to consider this problem in a purely educational paradigm is emphasized. The education system has removed itself from solving an important problem for the country referring to the fact that the education of people of respectable age should be engaged in territorial centers of social assistance, introducing such a form of social and educational services as the University of the Third Age.

Endorsing, in general, such a form of work as the University of the Third Age, the author emphasizes the need to study and summarize the practical experience of these organizations, which are created and operate on the basis of volunteer activity, libraries, universities, local social welfare centers, churches, etc., and require the creation of a single coordination center, which is able to adjust and direct these activities.

The article raises the question of the educational structure, which has structural units in the communities, able to raise this layer of work to the appropriate scientific, organizational, methodological level with state support.

The article focuses on specific priorities that educators must solve. This is, first of all, a change in the psychology of society, and the people of respectable age in relation to retirement, a change in the stereotypical perception of old age that has developed in society.

In the study, we used theoretical methods of analysis, synthesis, analogy, as well as empirical methods of observation and study of products of activity. The obtained results indicate the need for more careful consideration of the problem of education of people of respectable age in the field of education. The work accomplished gives rises to assert the dependence of the attitude in society to a person of respectable age as a social value, and the availability in the country of opportunities for further development, social activity of this category of the population.

Key words: *a person of respectable age, education systems for people of respectable age, universities of the third age, stereotypes of old age, positive features of retirement age.*